

๕๘. จิตเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่งทั้งปวง

Consciousness as the Center of All Realities

ขอน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

In Honor of the Blessed One of the Fully Enlightened One

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network. 2016

ความสำคัญของบทความ

หลักปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ถือเป็นเรื่องการแสวงหาความจริงอันเป็นความรู้แจ้งหรือความรู้ชัดอันยิ่งยวดในธรรมชาติแห่งปัจเจกธรรม [ตถตา-ความเป็นเช่นนั้นเองที่ธรรมทั้งหลายมารวมกันและแตกสลายไป] จนสามารถพิจารณาไตร่ตรองด้วยสมถภาวนากับวิปัสสนาภาวนารวมกัน จนเกิดปัญญาตรัสรู้ธรรมได้ด้วยตนเอง ที่เรียกว่า “สัมมาสัมโพธิญาณ” [ภาวนามยปัญญา] กระบวนการคิดที่เกิดขึ้นในวิปัสสนาภูมิทั้งหมด เป็นเรื่องของพลังจิตในการเห็นและหยั่งรู้ด้วยญาณทัสสนะ ที่เรียกว่า “อชฌัตติกญาณ-ญาณทัสสนวิสุทธิ” [Intuitionism] คือ องค์ความรู้ทั้งหมดใน “อริยสัจ ๔” อันเกิดจากความบริสุทธิ์แห่งไตรสิกขา เพราะฉะนั้น จิตของมนุษย์แต่ละบุคคลนั้น จึงเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดดับอยู่รอบตัวอย่างไม่มีสิ้นสุด ที่เรียกว่า “สรรพสิ่ง” [Reality] หรือ “จักรวาล-โอกาสโลก” หรือทำให้เกิดองค์ความรู้ใน “โลก ๓” นั้นเอง ด้วยกระบวนการทำลายล้างบรรดากิเลสทั้งหลาย ที่คอยปรุงแต่งจิตให้ไม่เห็นธรรมชาติความจริงในชีวิตโดยวิปัสสนาฝึกฝนไปจากความเป็นจริงโดยปรมาตม โดยไม่พิจารณาสภาวธรรมใดด้วยปัญญาเห็นนามรูปโดยไตรลักษณ์ ด้วยความคิดว่าสิ่งนั้นทั้งหลายไม่งาม เพื่อปล่อยวางไม่ยึดมั่นจนเกิดเป็น “สังสารทุกข์” ที่เรียกว่า “อุปาทานทุกข์-อุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์” กล่าวโดยสรุป เมื่อจิตพิจารณาสภาวธรรมใดๆ ด้วยความบริสุทธิ์ปราศจากนิวรณ์ทั้งหลาย ย่อมรู้เห็นธรรมนั้นๆ ตามเป็นจริงแห่งตถตาอันเป็นกฎธรรมชาติ ที่เรียกว่า “ธรรมชาติแห่งภูตตถตา” ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมาข้างต้น คือ แนวคิดที่ดำเนินไปตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เพื่อพัฒนาจิตใจของตนให้เป็นพุทธะ ด้วยประการฉะนี้.

บทความที่ ๕๕ ประจำปี ๒๕๕๕ – จิตเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่งทั้งปวง

เมื่อจิตวิญญาณของบุคคลได้รับการฝึกอบรมพร้อมปัญญา ที่เรียกว่า “ภาวนา ๒” นั้น ได้แก่ (๑) สมถะ-สมถภาวนา-สมาธิ-ฌาน-ทัตสนะ คือ การเห็น กับ (๒) วิปัสสนา-วิปัสสนาภาวนา-ปัญญา-ญาณ คือ การหยั่งรู้ รวมกันเป็น “ญาณทัตสนะ” [Knowledge and Insight] อย่างสมบูรณ์บริบูรณ์ดีแล้วนั้น ดังอำนาจของจิตสามารถควบคุมกิจกรรมหรือสภาวะธรรมทั้งหลายของบุคคลนั้นๆ ซึ่งถือเป็นสมบัติเฉพาะตน ในส่วนสภาวะธรรมที่มีอาการลักษณะเหมือนกับผู้อื่นนั้น ถือเป็นปรากฏการณ์ที่พิจารณาเห็น “ความเหมือนในความต่าง” [Homogeneity คือ พิจารณาไตร่ตรองเชิงปฏิบัติแบบสังเคราะห์: Induction or Synthesis หรือวิธีการอุปนัย] ที่เป็น “ลักษณะสากล” [Universality] ที่เรียกว่า “สามัญลักษณะ” [ไตร่ตรองลักษณะ – The Common Characteristics] ส่วนลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไปเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ที่พิจารณาเห็น “ความต่างในความเหมือน” [Heterogeneity คือ พิจารณาไตร่ตรองเชิงอนุโลมแบบวิเคราะห์: Deduction or Analysis หรือวิธีการนิรนัย] นั้น เรียกว่า “ปัจเจกตลักษณะ” [Uniqueness] ในกระบวนการคิดอย่างถูกวิธีมีระบบนี้ เรียกว่า “ปฏิกิจสมุปบาท ๑๒” [Dependent Genesis: อนุโลมปฏิกิจสมุปบาท-ปฏิบัติโลมปฏิกิจสมุปบาท] ถ้าพิจารณาในเชิงปรัชญา เรียกว่า “สัญชาตญาณนิยม-อรรถตติกญาณ” [Intuitionism] คือ แนวความคิดที่ถือว่าความรู้ของมนุษย์สามารถที่จะเข้าถึงความจริงได้อย่างฉับพลันโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการทางผัสสะหรือเหตุผลแต่ประการใด แล้วนำไปสู่ “ญาณวิทยาในพระพุทธศาสนา-ความตรัสรู้” [Enlightenment] โดยแหล่งความรู้ที่มนุษย์ได้รับจะมาจาก ๓ แหล่ง ดังต่อไปนี้ ได้แก่ (๑) “สุตมยปัญญา-ปรโตโฆสะ” หมายถึง ปัญญาเกิดจากการฟัง การอ่าน คือ ประสบการณ์นิยม [Empiricism] (๒) “จินตมยปัญญา-โยนิโสมนสิการ” หมายถึง ปัญญาเกิดจากการพิจารณา คือ เหตุผลนิยม [Rationalism] และ (๓) “ภาวนามยปัญญา-สัมมาทิฐิ” หมายถึง ปัญญาเกิดมาจากการฝึกฝนอบรมจิต [ภาวนา ๒] ได้แก่ (๑) “สมถภาวนา-อรรถตติกญาณ-วิชา” [Supernormal Knowledge] หมายถึง การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบโดยสมาธิ [Tranquility Development] พร้อมด้วย (๒) “วิปัสสนาภาวนา-ปัญญาญาณ” [Insight-Knowledge] หมายถึง การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง [Insight Development] ความรู้ทั้งหลายอันเป็นความคิดเห็นถูกต้องที่กำหนดรู้ได้ด้วย “ญาณทัตสนะ” ซึ่งเป็นเหตุให้เกิด “ปัญญาญาณ-ญาณในวิปัสสนา” [อริยมรรค-อุตตริมานุสตรธรรม: วิชา ๓-วิชา ๘-อภิปัญญา ๖-ญาณ ๓-ญาณ ๑๖] ปัญญาที่แจ้งเห็นจริง [ขณิกญาณทัตสนะ] นั้น ไม่ใช่คุณวิเศษที่จะเกิดขึ้นได้ง่ายๆ กับปุถุชนทั่วไป รวมทั้ง ผู้รู้ ปราชญ์ นักวิทยาศาสตร์ เป็นต้น คุณวิเศษดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติธรรมตามแนวทางปฏิบัติโดย “อริยมรรค” ได้แก่ (๑) อริยมรรคมีองค์ ๘-อัฐมกัถังควิภาวนา (๒) อริยสัจ ๔-จตุอริยสัจญาณ [ทุกขญาณ-สมุทัยญาณ-นิโรธญาณ-มรรคญาณ] และ (๓) อริยมกคญาณ ๔-ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาญาณ กล่าวคือ ทางสายกลางแห่งปัญญาตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา [The Middle Paths] อันถือเป็นพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ปฏิบัติธรรมต้องทำการศึกษาค้นคว้าวิจัย

ธรรมตามหลักไตรสิกขา [ศีล-สมาธิ-ปัญญา] ส่วนระบบโครงสร้างหลักของแนวทางปฏิบัติธรรมตาม “อริยมรรคมีองค์ ๘” โดยดำเนินตามหลัก “จริยา ๘” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“อริยมรรคมีองค์ ๘” หมายถึง “*ทางมีองค์แปดประการ อันประเสริฐ*” เปรียบเทียบกับ “*จริยา ๘*” คือ *ความประพฤติ* ได้แก่

[A] อธิปัญญาสิกขา

- (๑) “*สัมมาทิฐิ*” คือ เห็นชอบ ได้แก่ ความรู้หรือยัสัจจ ๔ หรือ เห็นไตรลักษณ์ หรือ รู้กุศลและอกุศลมูลกับกุศลและอกุศลมูล หรือ เห็นปฏิจาสัมปบาท = *ทัสสนจริยา* –การเห็นแจ้ง
- (๒) “*สัมมาสังกัปปะ*” คือ ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัปปิ อพยาบาทสังกัปปิ อวิหิงสาสังกัปปิ = *อภิโรปนจริยา* –มีกระบวนทัศน์

[B] อธิศีลสิกขา

- (๓) “*สัมมาวาจา*” คือ เจรจาชอบ ได้แก่ วชิสุจิริต ๔ = *ปริคคหจริยา* –สำรวมวาจา
- (๔) “*สัมมากัมมันตะ*” คือ กระทำชอบ ได้แก่ กายสุจิริต ๓ = *สมุฏฐานจริยา* –สร้างสรรค์
- (๕) “*สัมมาอาชีวะ*” คือ เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ ประกอบสัมมาชีพ = *โวทานจริยา* –ความบริสุทธิ์

[C] อธิจิตตสิกขา

- (๖) “*สัมมาวายามะ*” คือ พยายามชอบ ได้แก่ สัมมัปปธาน ๔ = *ปักคหจริยา* –หมั่นพากเพียร
- (๗) “*สัมมาสติ*” คือ ระลึกรู้ชอบ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ = *อุปภูฐานจริยา* –สติซัดแก้กล้า
- (๘) “*สัมมาสมาธิ*” คือ ตั้งจิตมั่นชอบ ได้แก่ ฌาน ๔ = *อวิเวปจริยา* –จิตสงบตั้งมั่นสนิท

โดยมีสาระสำคัญทางปัญญา ได้แก่ (๑) *นำด้วยปัญญา* คือ อธิปัญญาสิกขา (๒) *ดำเนินด้วยปัญญา* คือ อธิศีลสิกขา และ (๓) *นำไปสู่ปัญญา* คือ อธิจิตตสิกขา แต่ในทางปฏิบัติด้วยประพจน์แห่งจரியานั้น ให้ประพจน์ปฏิบัติตามแนวทางในหลักไตรสิกขา [ศีล-สมาธิ-ปัญญา]

ฉะนั้น การรู้ประจักษ์แจ้งด้วยปัญญาและความหมายกับเหตุผลเกี่ยวกับสภาวะธรรมโดยปรมาตต์ทั้งหลายนั้น ถือเป็นองค์ความรู้ในวิปัสสนาภูมิ [ลักษณะนิชฌาน-การเพ่งลักษณะ] โดย “*สามัญลักษณะโดยไตรลักษณ์*” ได้แก่ *อนิจจตา-ทุกข์ตา-อนัตตตา* ไม่ว่าจะเป็ฝาย “*สังขตธรรม*” หรือ “*อสังขตธรรม*” ก็ตาม ส่วนฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรมนั้น อาจถือเป็นเรื่อง “*ปัจจัตตลักษณะ*” [ปัจจัตต] ของส่วนบุคคล อันเป็นความสามารถเฉพาะบุคคลที่พึงมีพึงได้ตามจริตเฉพาะบุคคล แต่อย่างไรก็ตาม ตามแนวทางปฏิบัติธรรมนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมต้องมนสิการกรรมฐานโดยเริ่มจาก “*สติปัฏฐาน ๔*” (ข้อ ๑ ในโพธิปักขิยธรรม ๓๗) โดยมีฐานพัฒนาด้วยการพิจารณาสภาวะธรรมด้วยอนุปัสสนาต่างๆ โดยอนุมาณเทียบเคียงกับ “*อนัตตานุปัสสนา*” [ธรรมทั้งปวงล้วนไม่ใช่ตัวตน เพื่อถอนอัตตานิเวศแห่งอุปาทานขันธ] ได้แก่ กายานุปัสสนา-เวทนานุปัสสนา-จิตตานุปัสสนา-ธัมมานุปัสสนา [ฝึกสัมปชัญญะ] โดยผสมผสานเข้ากับ “*สติปัฏฐาน*” ทั้ง ๔ อย่าง เพื่อ

กำหนดสติตามพิจารณาสภาวธรรมทั้ง ๔ อย่าง [ฝึกสติ] หนึ่ง ส่วนสภาวธรรมนั้น [กรรมฐาน คือ อารมณ์ เป็นที่ตั้งแห่งงานเจริญภาวนา-ที่ตั้งแห่งงานทำความเพียรฝึกอบรมจิต-วิธีฝึกอบรมจิต] ย่อมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในตนเองหรือสภาวะแห่งจิตของตนในการเกิดผัสสะระหว่างอายตนะภายใน [อินทรีย์ ๖] กับอายตนะภายนอก [อารมณ์ ๖] นั่นคือ ทั้งกายและใจ [นามรูป] โดยอารมณ์กรรมฐานนั้น เป็นสภาวธรรมที่เกิดจากการพิจารณาสภาวะแห่งจิตของตนเท่านั้น ซึ่งอาจแสดงผลเป็นภาพนิมิตอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง ได้แก่ (๑) **อุคคหนิมิต**-นิมิตติดตา กับ (๒) **ปฏิกากนิมิต**-นิมิตเทียบเคียง อันเป็นภาพแห่งจิตที่สร้างขึ้นจากสภาวะบริสุทธิ์แห่งสัญญาซึ่งปราศจากนิรวณ ที่เรียกว่า “จิตประภัสสร”

ด้วยเหตุนี้ ในการเรียนรู้จากวิปัสสนากรรมฐานนั้น เกิดจากแดนความรู้ระหว่างการสัมผัสระหว่าง (๑) อินทรีย์ ๖-อายตนะภายใน ๖ กับ (๒) อารมณ์ ๖-อายตนะภายนอก ๖ ได้แก่ (๑) ตา-รูป (๒) หู-เสียง (๓) จมูก-กลิ่น (๔) ลิ้น-รส (๕) กาย-โผฏฐัพพะ (๖) ใจ-ธรรมารมณ์ [ให้พิจารณาตาม ชาติ ๑๘ และ อินทรีย์ ๒๒ ด้วย] กล่าวโดยสรุป ก็คือ “**ขันธ ๕**” [ขันธกำหนดทุกขสังข-ทิฏฐิวิสูทธิ] นั่นเอง เมื่อเกิดความเข้าใจประจักษ์แจ้งอย่างละเอียดลึกซึ้ง “**สติสัมปชัญญะ**” จะทำหน้าที่เป็นจิตตัวควบคุมสภาวะแห่งจิตอันเป็นเจตนา [สัญญาเจตนา ๖-เจตนา ๖] ประจักษ์สภาวะแห่งจิตที่จะเกิดขึ้น [กรรมภพ-อุปัตติภพ-ชาติ-ชรามรณะพร้อมด้วยสังกิเลสทั้งหลาย ให้พิจารณาตามหลักปฏิจาสุมุขบาทหรือปัจฉัยธรรม] เพราะฉะนั้น สภาวธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นนั้น ย่อมหมายถึง สภาวะแห่งจิต [วิถิจิต] นั่นเอง ที่มากระทบกันระหว่าง “อินทรีย์ ๖” กับ “อารมณ์ ๖” [อายตนะ ๑๒] โดยทุกอย่าง คือ “**จิต-วิญญาณ-Consciousness หรือ ใจ-Mind**”

ถ้าจะกล่าวว่า สรรพสิ่งทั้งหลายแห่งจักรวาลนั้น มีต้นกำเนิดจากตัวคนของ “**เบญจขันธ-ขันธ ๕**” ของเราทั้งหลาย เพราะ “**ขันธ ๕-นามรูป**” คือ “**ธรรมชาติ**” [Nature] และในขณะเดียวกัน ธรรมชาติคือ บทสรุปของทุกชีวิตมารวมกันเป็นหนึ่งเดียว ใครไม่เชื่อถ้าวางๆ ก็ลองกำหนดรู้และพิจารณา [วิตก-วิจารณ์] สภาวธรรมดังกล่าวนี้ดูเอง ดึกว่าหายใจทิ้งไปเปล่าๆ ในแต่ละวัน ความนึกคิดเชิงทฤษฎีจะสามารถหาข้อสรุปเชิงระบบโครงสร้างของ “**รูปธรรม**” กับ “**นามธรรม**” ได้โดยไตรลักษณ์ [วิปัสสนาด้วยสามัญลักษณ์] ได้แก่ **อนิจจตา-ทุกขตา-อนัตตตา** ในธรรมชาติประกอบด้วย “**วิญญาณปรมาณู**” โดยปราศจากชีวิตินทรีย์ [อุปาทิ] ปริศนาธรรมข้อนี้ สามารถพิสูจน์ได้ในกรณีพระอรหันต์เข้าสู่ภูมิแห่งปรินิพพาน ที่เรียกว่า “**อนุปาทิสถนิพพาน**” [อนุปาทิสถบุคคล-พระอเสขะ]

“**วิญญาณปรมาณู**” มีลักษณะกลม เป็นจุดส่องใสเหมือนแก้ว มีขนาดเล็กกว่าปลายเข็ม มีจำนวนมหาศาลนับไม่ได้ ความว่างไม่มีที่สิ้นสุด วิญญาณปรมาณูก็ไม่มีที่สิ้นสุด เป็นธรรมชาติว่าง+สว่าง ในความว่างนั้นจะมีวิญญาณปรมาณูชั้นกลาง ครอบโลกธาตุไม่มีที่สิ้นสุด ทลุปรุโปรงทุกสรรพสิ่ง ไม่มีสิ่งกีดขวางใจจะบดบังธรรมชาติวิญญาณปรมาณูได้ วิญญาณปรมาณู จะซึมซาบทลุปรุโปรงทุกสรรพสิ่ง วิญญาณปรมาณูเป็นธรรมชาติรู้ จะรู้อะไรก็ตาม ก็รู้ด้วยวิญญาณปรมาณูทั้งสิ้น วิญญาณปรมาณูจึงเป็นเหมือนอวิชา ปรายใจที่อวิชาไม่ดับ คือ วิญญาณ

ปรมาณูไม่ถูกทำลาย ปรานันภพ-ชาติก็ไม่ดับ วิญญาณปรมาณูเป็นอวิชาแท้ เป็นจุดเริ่มต้นของวิภูจักร ภพชาติที่ผุดขึ้น กำเนิดขึ้น ปรากฏขึ้น จากวิญญาณปรมาณูทั้งสิ้น รวมเรียกว่ารูป-นาม เมื่ออวิชาคือวิญญาณปรมาณูไม่ดับ อวิชาจึงยังมี สังขารจึงมี รูป-นามจึงมี ผัสสะจึงมี วิญญาณจึงมี เวทนาจึงมี ตัณหาจึงมี อุปาทานจึงมี ภพ-ชาติ จึงมี เกิดแก่เจ็บตายจึงมี ผู้ที่จะสามารถทำลายวิญญาณปรมาณูนี้ได้ ต้องนิพพานเท่านั้น คือบรรลุนิพพานสำเร็จพระอรหันต์เจ้า อวิชาแท้มันฝังใส เป็นธรรมชาติรู้ พระอนาคามีจะหลงยึดตรงนี้เป็นนิพพานไม่ได้ ต้องวิปัสสนาตัวฝังใส คือวิญญาณปรมาณูอันนี้ให้พินาศลงไป ให้อวิชามันดับไป ก็จะถึงวิมุตติ นิพพานแท้

คำแนะนำ: ให้พิจารณาศึกษาเปรียบเทียบ “วิญญาณปรมาณู” กับบทความ “จิตคือพุทธะ”

จิต คือ พุทธะ

หลวงปู่ดูลย์ อตุโล

พระพุทธเจ้าทั้งปวงและสัตว์โลกทั้งสิ้นไม่ได้เป็นอะไรเลยนอกจากเป็นเพียง ‘จิตหนึ่ง’ นอกจากจิตหนึ่งแล้วไม่ได้มีอะไรตั้งอยู่เลย จิตหนึ่งซึ่งปราศจากการตั้งต้นนี้ เป็นสิ่งซึ่งไม่ได้เกิดขึ้น และไม่อาจจะถูกทำลายได้เลย

มันไม่ใช่สิ่งของมีสีเขียวหรือสีเหลือง และไม่มียังรูป ไม่มีทั้งการปรากฏ มันไม่ถูกนับรวมอยู่ในบรรดาสิ่งต่างๆ ที่มีที่ตั้งอยู่ หรือไม่มีที่ตั้งอยู่ ไม่อาจจะลงความเห็นว่าเป็นของใหม่หรือของเก่า มันไม่ใช่ของยาว ของสั้น ของใหญ่ ของเล็ก

ทั้งนี้ เพราะมันอยู่เหนือขอบเขตเหนือการวัดเหนือการตั้งชื่อเหนือการที่ร่องรอยไว้ หรือแม้การเปรียบเทียบทั้งหมดทั้งสิ้น

จิตหนึ่งนี้เป็นสิ่งซึ่งเราเห็นว่าคำดาเราอยู่แท้ ๆ แต่จงลองไปใช้เหตุผล (ว่ามันเป็นอะไร เป็นต้น) กับมันเข้าดูซิ เราจักหล่นลงไปสู่ความผิดพลาดทันที สิ่งนี้มันเป็นเหมือนกับของว่าง อันปราศจากขอบทุก ๆ ด้าน ซึ่งไม่อาจหยั่งหรือวัดได้

จิตหนึ่งนี้เท่านั้น เป็นพุทธะ ไม่มีแตกต่างระหว่างพุทธะกับสัตว์โลกทั้งหลาย เพียงแต่ว่าสัตว์โลกทั้งหลายไปยึดมั่นต่อรูปธรรมต่างๆ เสีย และเพราะเหตุนี้ เขาจึงแสวงหาพุทธภาวะจากภายนอก การแสวงหาของสัตว์เหล่านั้นนั่นเองทำให้เขาพลาดจากพุทธภาวะ การทำสิ่งนี้เท่ากับการใช้สิ่งซึ่งเป็นพุทธะให้เที่ยวแสวงหาพุทธะ และการใช้จิตให้เที่ยวจับฉวยจิต แม้ว่าเขา

เหล่านั้นจะพยายามถึงขีดความสามารถของเขาอยู่ตั้งกับหนึ่งเต็มๆ เขาก็จะไม่สามารถถึงพุทธ
ภาวะได้เลย

เขาไม่รู้ว่า ถ้าเขาเองเพียงแต่หยุดความคิดปรุงแต่ง และหมดความกระวนกระวาย
เพราะการแสวงหาเสียเท่านั้น พุทธะก็จะปรากฏตรงหน้าเขา เพราะว่าจิตนี้ก็คือพุทธะนั้นเอง
พุทธะก็คือสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งปวงนั่นเอง สิ่งๆ นี้ในเมื่อปรากฏอยู่ที่สามัญสัตว์ จะเป็นสิ่ง
เล็กน้อยก็หาไม่ เมื่อปรากฏอยู่ที่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายจะเป็นสิ่งใหญ่หลวงก็หาไม่

สำหรับการบำเพ็ญปารมิตาทั้ง ๖ [ปรัชญาปารมิตาหุทัยสูตร: พระอวโลกิตศวรม
หาโพธิสัตว์] เมื่อทรงได้บำเพ็ญปัญญาบารมีจนบรรลุถึงโลกุตระธรรมอันลึกซึ้งแล้ว ก็พิจารณา
สังเกตเห็นว่าที่แท้จริงแล้วขั้น ๕ นั้นเป็นสูญ (สูญญตา หรือ อนัตตา หรือ ความว่าง) และเมื่อ
สามารถมองเห็นว่าขั้น ๕ เป็นสูญแล้ว จักช่วยให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง] ก็ดี การบำเพ็ญ
ข้อวัตรปฏิบัติที่คล้าย ๆ กันอีกเป็นจำนวนมากก็ดี หรือการได้บุญมากมายนับไม่ถ้วน เหมือน
จำนวนเม็ดทรายในแม่น้ำคงคาเลยก็ดี เหล่านี้มันบังเกิดคุณเกิด ถ้าเราเป็นผู้สมบูรณ์โดยสังจะพื้นฐาน
ในทุกๆ กรณีอยู่แล้ว ซึ่งเป็นจิตหนึ่ง หรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพุทธะทั้งหลายอยู่แล้ว เราก็
ไม่ควรพยายามจะเพิ่มเติมอะไรให้แก่สิ่งซึ่งสมบูรณ์อยู่แล้วนั้น ด้วยการบำเพ็ญวัตรปฏิบัติต่างๆ
ซึ่งไร้ความหมายเหล่านั้นไม่ใช่หรือ เมื่อไร โอกาสอันวยให้ทำก็ทำมันไป และเมื่อโอกาสผ่านไป
แล้ว อยู่เฉยๆ ก็แล้วกัน

ถ้าเรายังไม่เห็นตระหนกอย่างเด็ดขาดลงไปว่าจิตนั้นคือพุทธะก็ดี แล้วเราไปยึดมั่น
ถือมั่นต่อรูปธรรมต่างๆ อยู่ก็ดี ต่อวัตรปฏิบัติต่างๆ อยู่ก็ดี และต่อวิธีการบำเพ็ญบุญกุศลต่างๆ อยู่ก็ดี
ดี แนวความคิดของเรายังคงผิดพลาดอยู่ ไม่เข้าร่องเข้ารอยกันกับ ‘ทาง’ ทางโน้นเสียเลย

จิตหนึ่งนี่เท่านั้นเป็นพุทธะ ไม่มีพุทธะอื่นใดที่ไหนอีก ไม่มีจิตอื่นใดที่ไหนอีก
มันแจ่มจ้าและไร้ตำหนิเช่นเดียวกับความว่าง คือ มันไม่มีรูปร่างและปรากฏการณ์ใดๆ เลย การใช้
จิตของเราปรุงแต่งคิดฝันไปต่างๆ นั้นเท่ากับเราละทิ้งเนื้อหาคือเป็นสาระเสียแล้ว ไปผูกพันตัวเอง
อยู่กับรูปธรรมซึ่งเป็นเหมือนกับเปลือก พุทธะซึ่งมีอยู่ตลอดเวลา นั้น ไม่ใช่พุทธะของความยึดมั่น
ถือมั่น

การปฏิบัติปารมิตาทั้ง ๖ [อนัตตานุปัสสนา] และการบำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติที่
คล้ายคลึงกันอีกเป็นจำนวนมาก นับไม่ถ้วน ด้วยเจตนาที่จะไปเป็นพุทธะสักองค์หนึ่งนั้น เป็นการ
ปฏิบัติชนิดคืบหน้าทีละขั้นๆ แต่พุทธะซึ่งมีอยู่ตลอดเวลา ดังกล่าวแล้วนั้น หาใช่พุทธะที่ลุถึงได้
ด้วยการปฏิบัติเป็นขั้นๆ เช่นนั้นไม่ เรื่องมันเพียงแต่ ‘ตื่น’ และ ‘ลืมตา’ ต่อจิตหนึ่งนั่นเท่านั้น และ
ไม่มีอะไรที่จะต้องบรรลุถึงอะไร นี่แหละคือพุทธะที่แท้จริง พุทธะและสัตว์โลกทั้งหลาย คือ ‘จิต’
จิตหนึ่งนี่เท่านั้น ไม่มีอะไรอื่นนอกไปจากนี้อีกแล้ว

จิตเป็นเหมือนกับความว่าง ซึ่งภายในนั้นย่อมไม่มีความสับสนและความไม่ดีต่างๆ ดังจะเห็นได้ในเมื่อดวงอาทิตย์ผ่านไปในที่ว่างนั้น ย่อมส่องแสงไปได้ทั้งสี่มุม โลก เพราะว่าเมื่อพระอาทิตย์ขึ้น ย่อมให้ความสว่างทั่วทั้งพื้นโลก ความว่างที่แท้จริงนั้น มันก็ไม่ได้สว่างขึ้น และเมื่อพระอาทิตย์ตก ความว่างก็ไม่ได้มืดลง ปรากฏการณ์ของความสว่าง และความมืดย่อมสลับเปลี่ยนซึ่งกันและกัน แต่ธรรมชาติของความว่างนั้นยังคงไม่เปลี่ยนแปลงอยู่นั่นเอง จิตของพุทธะและของสัตว์โลกทั้งหลายก็เป็นเช่นนั้น

ถ้าเรามองดูพุทธะ เป็นผู้แสดงออกซึ่งความปรากฏของสิ่งที่บริสุทธิ์ ผ่องใส และรู้แจ้งก็ดี หรือมองดูสัตว์โลกทั้งหลายว่า เป็นผู้แสดงออกซึ่งความปรากฏของสิ่งที่โง่เง่า มีคมน และมีอาการสลับไสลก็ดี ความรู้สึกนึกคิดเหล่านี้ อันเป็นผลเกิดมาจากความคิดยึดมั่นต่อรูปธรรม นั้น จะกั้นเราไว้เสียจากความรู้อันสูงสุด ถึงแม้ว่าเราจะได้ปฏิบัติมาตลอดก็กัปกั้นไม่ถ้วน ประคองเม็ดทรายในแม่น้ำคงคาแล้วก็ตาม มีแต่จิตหนึ่งนี้เท่านั้น ไม่มีสิ่งอื่นใดแม้แต่อนุภาคเดียวที่จะอิงอาศัยได้ เพราะจิตนั่นเอง คือ พุทธะ

เมื่อพวกเราเป็นเพียงนักศึกษาเรื่อง ‘ทาง’ ทางโน้น ยังไม่ลืมตาต่อสิ่งซึ่งเป็นสาระ กล่าวคือ ‘จิต’ นี้ พวกเราจะปิดบังจิตนั้นเสีย ด้วยความคิดปรุงแต่งของเราเอง พวกเราจะแสวงหาพุทธะนอกตัวเราเอง พวกเราจะยังคงยึดมั่นถือมั่นต่อรูปธรรมทั้งหลาย ต่อการปฏิบัติมาบุญต่าง ๆ และสิ่งอื่น ๆ ทำนองนั้น ทั้งหมดนี้เป็นอันตราย ไม่ใช่หนทางอันนำไปสู่ความรู้อันสูงสุดนั้นแต่อย่างใดเลย

เนื้อแท้แห่งสิ่งสูงสุดสิ่งนี้ โดยภายในแล้วย่อมเหมือนกับท่อนไม้หรือก้อนหิน คือภายในนั้นปราศจากการเคลื่อนไหว และโดยภายนอกแล้วย่อมเหมือนกับความว่าง กล่าวคือ ปราศจากขอบเขตหรือสิ่งกีดขวางใดๆ สิ่งนี้มันไม่ใช่เป็นฝ่ายนามธรรมหรือฝ่ายรูปธรรม มันไม่มีที่พึ่งเฉพาะ ไม่มีรูปร่าง และไม่อาจจะหายไปได้เลย

จิตนี้ไม่ใช่จิตซึ่งเป็นความคิดปรุงแต่ง มันเป็นสิ่งซึ่งอยู่ต่างหาก ปราศจากการเกี่ยวข้องกับรูปธรรม โดยสิ้นเชิง ฉะนั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลายและสัตว์โลกทั้งปวงก็เป็นเช่นนั้น ถ้าพวกเราเพียงแต่สามารถปลดเปลื้องตนเองออกเสียจากความคิดปรุงแต่งเท่านั้น พวกเราจะประสบความสำเร็จทุกอย่าง

หลักธรรมที่แท้จริงก็คือ ‘จิต’ นั่นเอง ซึ่งถ้านอกไปจากนั้นแล้ว มันก็ไม่มีหลักธรรมใด ๆ เลย จิตนั้นแหละคือหลักธรรม ซึ่งถ้านอกไปจากนั้นแล้วก็ไม่ใช่จิต แต่จิตนั้น โดยตัวมันเองก็ไม่ใช่จิต แต่ถึงกระนั้นมันก็ยังไม่ใช่ มิใช่จิต การที่จะกล่าวว่าจิตนั้นไม่ใช่จิต ดังนี้มันแหละ ย่อมหมายความว่าถึงสิ่งบางสิ่งซึ่งมีอยู่จริง สิ่งนี้มันอยู่เหนือคำพูด ของงเลิกละการคิดและการ

อธิบายเสียให้หมดสิ้น เมื่อนั้น เราอาจกล่าวได้ว่า คลองแห่งคำพูดก็ได้ถูกตัดขาดไปแล้ว ‘พุดิจของจิต’ ก็ถูกเพิกถอนขึ้นสิ้นเชิงแล้ว

จิตนี้คือพุทธโยนิอันบริสุทธิ์ ซึ่งมีประจำอยู่แล้วในคนทุกคน สัตว์ซึ่งมีความรู้สึกนึกคิด กระจุกกระจิกได้ทั้งหมดก็ดี พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระโพธิสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงก็ดี ล้วนแต่เป็นของแห่งธรรมชาติอันหนึ่งเท่านั้น ไม่มีแตกต่างกันเลย ความแตกต่างทั้งหลายเกิดขึ้นจากเราคิดผิดๆ เท่านั้น ย่อมนำเราไปสู่การก่อสร้างกรรมทั้งหลายทั้งปวงทุกชนิด ไม่มีหยุด

ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะดั้งเดิมของเรานั้น โดยความจริงอันสูงสุดแล้ว เป็นสิ่งซึ่งไม่มีความหมายแห่งความเป็นตัวตนแม้แต่สักปรมาณูเดียว สิ่งนั้นก็คือ ‘ความว่าง’ เป็นสิ่งซึ่งมีอยู่ในที่ทุกแห่ง สงบเงียบ และไม่มียะไรเจือปน มันเป็นสันติสุขที่รุ่งเรืองและเร็นลับ และทั้งหมดกันเพียงเท่านั้นเอง

จงเข้าไปสู่สิ่งๆ นี้ได้ลึกซึ้ง โดยการลืมหาคำตอบสิ่งนี้ด้วยตัวเราเอง สิ่งซึ่งอยู่ตรงหน้าเรานี้แหละ คือสิ่งๆ นั้น ในอัตราที่เต็มทั้งหมดทั้งสิ้น และสมบูรณ์ถึงที่สุดแล้ว ไม่มีอะไรนอกไปจากนี้อีกแล้ว

จิตก็คือพุทธะ (สิ่งสูงสุด) มันย่อมรวมสิ่งทุกสิ่งเข้าไปในตัวมันทั้งหมด นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าที่ตรัสรู้แล้วทั้งหลายเป็นที่สุดในเมืองสูง ลงไปจนกระทั่งถึงสัตว์ประเภทที่ต่ำต้อยที่สุด ซึ่งเป็นสัตว์เลื้อยคลานอยู่ด้วยอกและแมลงต่างๆ เป็นที่สุดในเมืองต่ำ สิ่งเหล่านี้ทุกสิ่งนั้นย่อมมีส่วนแห่งความเป็นพุทธะเท่ากันหมด และทุกๆ สิ่งมีเนื้อหาเป็นอันเดียวกันกับจิตหนึ่งนั้น ดังนั้น สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงได้เป็นสิ่งที่มีเนื้อหาเป็นอันเดียวกันกับพุทธะอยู่แล้วตลอดเวลา

ถ้าพวกเราเพียงแต่สามารถทำความเข้าใจในจิตของเราเองนี้ให้สำเร็จ แล้วค้นพบธรรมชาติอันแท้จริงของเราเองได้ ด้วยความเข้าใจอันนั้นเท่านั้น มันก็จะเป็นที่แน่นอนว่า ไม่มีอะไรที่พวกเราจำเป็นต้องแสวงหาแม้แต่อย่างใดเลย

จิตของเรานั้น ถ้าเราทำความเข้าใจจริงๆ เว้นขาดจากการคิดนึกซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของจิตแม้แต่น้อยที่สุดเสียให้ได้จริงๆ ตัวแท้ของมันก็จะปรากฏออกมาเป็นความว่างแล้วเราก็จะได้พบว่ามันเป็นสิ่งที่ปราศจากรูป มันไม่ได้กินเนื้อที่อะไรๆ ที่ไหนๆ แม้แต่จุดเดียว มันไม่ได้ตกลงสู่การบัญญัติว่าเป็นพวกที่มีความเป็นอยู่ หรือว่าไม่มีความเป็นอยู่แม้แต่ประการใดเลย เพราะเหตุที่สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เรารู้สึกไม่ได้โดยทางอายตนะ เพราะจิตซึ่งเป็นธรรมชาติที่แท้ของคนเรานั้น มันเป็นครรภ์หรือเป็นกำเนิด ซึ่งไม่ได้มีใครทำให้เกิดขึ้น และไม่อาจจะถูกทำลายได้เลย

ในการทำปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆ นั้น มันเปลี่ยนรูปของมันเองออกมาเป็นปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อสะดวกในการพุด เราพุดถึงจิตในฐานะที่เป็นตัวสติปัญญา แต่

ในขณะที่มันไม่ได้ทำการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม คือไม่ได้เป็นตัวสติปัญญาที่คิดนึก หรือสร้าง
สิ่งต่างๆ ขึ้นมานั้น มันเป็นสิ่งที่ไม้อาจถูกกล่าวถึงในการที่จะบัญญัติว่ามันเป็นความมีอยู่ หรือ
ไม่ใช่ความมีอยู่

ยิ่งไปกว่านั้นอีก แม้ในขณะที่มันทำหน้าที่สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ในฐานะที่
ตอบสนองต่อกฎแห่งความเป็นเหตุและผลของมันและกันนั้น มันก็ยังเป็นสิ่งที่เรารู้สึกไม่ได้โดย
ทางอายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และมโนทวาร อยู่นั่นเอง ถ้าเราทราบความเป็นจริงข้อนี้ เราทำ
ความสงบเสียบสนิทอยู่ในภาวะแห่งความไม่มีอะไรในขณะนั้น พวกเรากำลังเดินอยู่แล้วในทาง
แห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายโดยแท้จริง ดังนั้น **เราควรเจริญจิตให้หยุดอยู่บนความไม่มีอะไรเลย
ทั้งสิ้น**

มูลธาตุทั้ง ๕ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นวิญญานนั้น มันเป็นของว่างเปล่า แต่ละมูล
ธาตุทั้ง ๔ ของรูปกายนั้นไม่ใช่เป็นสิ่งซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นตัวของเรา จิตจริงเท่านั้น ไม่มีรูปร่าง
และไม่มีอาการมา ไม่มีอาการไป ธรรมชาติเดิมแท้ของเรานั้นเป็นสิ่งที่หนึ่ง ซึ่งไม่มีการตั้งต้นขึ้น
ที่การเกิด และไม่มีการสิ้นสุดลงที่การตาย แต่เป็นของสิ่งเดียวรวดเร็ว และปราศจากการเคลื่อนไหว
ใดๆ ในส่วนลึกจริงๆ ของมันทั้งหมด

จิตของเรากับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งแวดล้อมเราอยู่นั้นเป็นสิ่ง ๆ เดียวกัน ถ้าเราสามารถทำ
ความเข้าใจได้ตามนี้จริงๆ เราจะได้ถึงความรู้แจ้งเห็นแจ้งได้โดยแทบเดียวในขณะนั้น และเรา
เป็นผู้ที่ไม่ต้องข้องเกี่ยวในโลกทั้งสามอีกต่อไป เราจะเป็นผู้อยู่นอโลก จะไม่มีการ โน้มเอียง
ไปสู่การเกิดใหม่อีกแม้แต่นิดเดียว เราจะเป็นแต่ตัวของเราเองเท่านั้น ปราศจากความคิดปรุงแต่ง
โดยสิ้นเชิง และเป็นสิ่งๆ เดียวกับสิ่งสูงสุดสิ่งนั้น และเราจะได้ถึงความว่างแห่งความที่ไม่มีอะไร
ปรุงแต่งได้อีกต่อไป ฉะนั้น นี้แหละคือหลักธรรมะที่เป็นหลักมูลฐานอยู่ในที่นี้

‘สัมมาสัมโพธิ’ เป็นชื่อของการเห็นแจ้งชัดว่าไม่มีกรรมใดเลยที่ไม่เป็นโมฆะ ถ้า
เราเข้าใจความจริงข้อนี้แล้ว ของหลอกหลวงทั้งหลายจะมีประโยชน์อะไรแก่เรา

ปรัชญาก็คือความรู้แจ้ง ความรู้แจ้งคือจิตต้นกำเนิดดั้งเดิมซึ่งปราศจากรูป ถ้าเรา
สามารถทำความเข้าใจได้

ผู้กระทำและสิ่งที่ถูกกระทำคือจิตและวัตถุ เป็นของสิ่งเดียวกันนั้นแหละ จะนำเรา
ไปสู่ความเข้าใจอันลึกซึ้ง และลึกกลับเหนือคำพูด และโดยความเข้าใจอันนี้เอง พวกเราจะได้ลิ้มตา
ต่อสังขารที่แท้จริงด้วยตัวเราเอง

สังขารที่แท้จริงของเรานั้น มันไม่ได้หายไปจากเรา แม้ในขณะที่เรากำลังหลงคิด
อยู่ด้วยอวิชชา และไม่ได้รับกลับมาในขณะที่เรามีการตรัสรู้ มันเป็น ‘ธรรมชาติแห่งภูตตอตา’

[ขณภาพ คือ ความเป็นไปตามสภาพเช่นนั้น หนึ่ง **ตถตา** เป็นคำสรุปรวมของเรื่องปฏิจัสมุปบาท หรือ อิทัปปัจจยตาซึ่งครอบ โลกให้เหลืออยู่เพียงว่า ตถตา-เป็นอย่างนั้น ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็น ๔ อย่าง ดังนี้ (๑) อวิตถตา - ไม่ผิด ไปจากความเป็นอย่างนั้น (๒) อนัญญตถตา – ไม่เป็นไปโดยประการอื่นจากความเป็นอย่างนั้น (๓) ธัมมัญญิตตา – เป็นความตั้งอยู่โดยความเป็นธรรมดาของธรรมชาติ (๔) ธัมมนิยามตา - เป็นกฎตายตัวของธรรมดา] ในธรรมชาตินี้ไม่มีทั้งอวิชา ไม่มีทั้งสัมมาทิฐิ มันเต็มอยู่ในความว่าง และเป็นเนื้อหาอันแท้จริงของจิตหนึ่งนั้น เมื่อเป็นดังนั้นแล้ว อารมณ์ต่างๆ ที่จิตของเราได้สร้างขึ้น ทั้งฝ่ายนามธรรมและฝ่ายรูปธรรม จะเป็นสิ่งซึ่งอยู่ภายนอกของความว่างนั้นได้อย่างไร

โดยหลักมูลฐานแล้ว ความว่างนั้นเป็นสิ่งซึ่งปราศจากมิติต่างๆ แห่งการกินเนื้อที่ คือปราศจากกิลเลส ปราศจากกรรม ปราศจากอวิชา และปราศจากสัมมาทิฐิ พวกเราต้องทำความเข้าใจอย่างกระจ่างแจ้งว่า โดยแท้จริงแล้ว ไม่มีอะไรเลย ไม่มีมนุษย์สามัญ ไม่มีพุทธะทั้งหลาย เพราะว่าในความว่างนี้ ไม่มีอะไรบรรจุอยู่แม้เท่าเส้นขนที่เล็กที่สุด อันจะเป็นสิ่งซึ่งจะมองเห็นได้ โดยทางมิติ หรือกฎแห่งการกินเนื้อที่เลย มันไม่ต้องอาศัยอะไร และไม่คิดเนื่องอยู่กับสิ่งใด มันเป็นความงามที่ไร้คำหนิ เป็นสิ่งซึ่งมีอยู่ได้โดยตัวมันเอง และเป็นสิ่งสูงสุดที่ไม่มีอะไรสร้างขึ้น มันเป็นเพชรพลอยที่อยู่เหนือการตีค่าทั้งปวงเสียจริง ๆ

เราต้องแยกروطอดด้วยวิชามรรคจิต เหตุต้องละ ผลต้องละใช้ หนีกี่หมัด พันเหตุเกิด สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตในจักรวาล มีนับไม่ถ้วนรวมแล้วมีรูปกับนาม สองอย่างเท่านั้น นามเดิมก็คือความว่างของจักรวาลเข้าคู่กัน เป็นเหตุเกิดตัวอวิชา เกิดเหตุก่อ ที่ใดมีรูปที่นั่นต้องมีนาม ที่ใดมีนามที่นั่นต้องมีรูป รูปนามรวมกันเป็นเหตุเกิดปฏิภิกิริยา ให้เปลี่ยนแปลงตลอดกาล และเกิดกาลเวลาขึ้น คือรูปย่อมมีความดึงดูดซึ่งกันและกัน จึงเป็นเหตุให้รูปเคลื่อนไหว และหมุนรอบตัวเองตามปัจจัย รูปเคลื่อนไหวได้ ต้องมีนาม ความว่างคั่นระหว่างรูป รูปจึงเคลื่อนไหวได้

เมื่อสภาวะธรรมเป็นอย่างนี้ สรรพสิ่งของวัตุสสารมีชีวิตและไม่มีชีวิต จึงต้องเปลี่ยนแปลงเป็นไตรลักษณ์ เกิด ดับสลับต่อทุกขณะจิต ไม่มีวันหยุดนิ่งให้คงทนเป็นปัจจุบันทุกยามได้

จิตวิญญานก็เกิดมาจากรูปนามของจักรวาล เพราะเป็นมายาหลอกหลวงแล้ว เปลี่ยนแปลงให้คนหลง จากรูปนามไม่มีชีวิต เปลี่ยนมาเป็นรูปนามมีชีวิต จากรูปนามมีชีวิต มาเป็นรูปนามมีชีวิตที่มีจิตวิญญาน แล้วจิตวิญญานก็เปลี่ยนแปลงแยกออกจากกันไป คงเหลือแต่นามว่างที่ปราศจากรูป นี่เป็นจุดสุดขั้วของการหลอกหลวงจากรูปนาม

ต้นเหตุเกิดรูปนามของจักรวาล เป็นเหตุเกิดรูปนามพิภพต่าง ๆ ตลอดดวงดาวอันนับไม่ถ้วน เพราะไม่มีที่สิ้นสุด รูปนามพิภพต่างๆ เป็นเหตุให้เกิดรูปนามพืช รูปนามพืชเป็นเหตุให้เกิดรูปนามสัตว์เคลื่อนไหวได้ จึงเรียกกันว่าเป็นสิ่งมีชีวิต

ความจริงรูปนามจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตมันก็เคลื่อนไหวได้ เพราะมีรูปกับนามเป็นเหตุเป็นผลให้เกิดปฏิกิริยาอยู่ในตัว ให้เคลื่อนไหวตลอดกาลและเปลี่ยนแปลง เพราะมองด้วยตาเนื้อไม่เห็น จึงเรียกกันว่าเป็นสิ่งไม่มีชีวิต

เมื่อรูปนามของพืชเปลี่ยนมาเป็นรูปนามของสัตว์ เป็นจุดตั้งต้นชีวิตของสัตว์ และเป็นเหตุให้เกิดจิตวิญญาณ การแสดงเคลื่อนไหวเป็นเหตุให้เกิดกรรม

สัตว์ชาติแรกมีแต่สร้างกรรมชั่ว สัตว์กินสัตว์ และความโกรธ โลก หลง ตามเหตุปัจจัยภายนอกภายในที่มากระทบ กรรมที่สัตว์แสดงมี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ๕ อย่าง ไปกระทบกับรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ๕ อย่าง แล้วก็เข้ามาประทับ บรรจุ บันทึก ถ่ายภาพ ติดอยู่กับรูปปรมาณู ซึ่งเป็นสุขุมรูป แฝงอยู่ในความว่าง เราไม่สามารถมองเห็นด้วยตาได้ ที่แฝงอยู่ในความว่างคั่นระหว่างตา หู จมูก ลิ้น กายนั้นไว้ได้หมดสิ้น

เมื่อสัตว์ชาติแรกเกิดนี้ได้ตายลง มีกรรมชั่วอย่างเดียวเป็นเหตุให้สัตว์ต้องเกิดอีก เพื่อให้สัตว์ต้องใช้หนี้เกิด กรรมชั่วที่ได้ทำไว้ แต่สัตว์เกิดขึ้นมาแล้วหาขอมใช้หนี้เกิดกันไม่ มันกลับเพิ่มหนี้ให้เป็นเหตุเกิดทวิคูณจนปัจจุบันชาตินี้

ดังนั้น ด้วยอำนาจกรรมชั่วที่พวกสัตว์ติดอยู่ในสุขุมรูป ๕ กอง ตลอดเพศผู้เมีย เป็นสุขุมรูปที่ติดอยู่ใน ๕ กองนั้น ก็เกิดหมุนรวมกันเข้าเป็นรูปปรมาณูกลม คงรูปอยู่ได้ด้วยการหมุนรอบตัวเอง มีหยุดนิ่ง เป็นคูหาให้จิตได้อาศัยอยู่ในข้างใน เรียกว่า ‘รูปวิญญาณ’ หรือจะเรียกว่า ‘รูปถอด’ ก็ได้ เพราะถอดมาจากนามว่าง ภาวะคั่นรูปหยาบนั่นเอง ซึ่งเป็นสุขุมรูปแฝงอยู่ในความว่าง **รูปวิญญาณจึงมีชีวิตอยู่ คงทนอยู่ยืนนานกว่ารูปหยาบ มีกรรมชั่วคอยรักษาให้หมุนคงรูปอยู่** ไม่มีเทพเจ้าองค์ใดมาให้ตายได้ นอกจากนิพพานเท่านั้น **รูปวิญญาณจึงจะสลาย**

เรื่องการแสดงกรรมของสัตว์ที่ประทับติดอยู่ในสุขุมรูป ตา หู จมูก ลิ้น กาย ๕ กองนั้น รวมกันเข้าเรียกว่า ‘จิต’ จึงมี ‘สำนักงานของจิต’ ติดอยู่ในวิญญาณ ๕ กอง รวมเป็นที่ทำงานของจิตกลาง และก็ติดต่อกับ ตา หู จมูก ลิ้น กายภายนอก ซึ่งเป็นสื่อติดต่อของจิต ดังนั้น ‘จิต’ กับ ‘วิญญาณ’ จึงไม่เหมือนกัน **จิตเป็นตัวรู้นึกคิด ส่วนวิญญาณเป็นคูหาให้จิตได้อาศัยอยู่ และเป็นยานพาหนะพาจิตไปเกิด หรือจะไปไหนๆ ก็ได้ เป็นชีวิต...รูปสุขุม๒ รูปที่ถอดมาจากรูปหยาบ มีรูปเพศผู้เมีย รูปตา หู จมูก ลิ้น กาย อยู่ในวิญญาณไว้ได้เป็นเหตุเกิดสืบต่อภพชาติต่อไป**

เมื่อสัตว์ตาย ชีวิตร่างกายหยาบของภพชาติ นั้น ๆ ก็หมดไปตามอายุขัยชีวิตร่างกาย หยาบของภพภูมิชาติ นั้น ๆ ส่วนชีวิตแท้ รูปปรมาณู วิญญาณ จะไม่ตายสลายตาม จะต้องไปเกิด ตามภพภูมิต่างๆ ตามเหตุปัจจัย มันเป็นวิญญู หมุนเวียนเปลี่ยนไป โดยชีวิตแท้รูปถอดหรือ วิญญาณหมุนรอบตัวเองนี้เอง เป็นเหตุให้จิตเกิดดับสลับต่อกอรับเหตุการณ์ภายนอกภายในที่มา กระทบตา หู จมูก ลิ้น

กาย ใจ แล้วจิตก็เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยที่มากระทบ จะดีหรือชั่วก็สะสมเข้า ไว้เป็นทุนเหตุเกิด เหตุดับ หรือปรุงแต่งต่อไป จนกว่ากรรมชั่วเหตุเกิดจะหมดไป ชีวิตรูปถอดหรือ วิญญาณก็จะหยุดการหมุน รูปสุขุมรูปวิญญาณซึ่งเกิดมาจากกรรมชั่ว สืบต่อมาแต่ชาติแรกเกิด ก็ จะสลายแยกออกจากกัน ไป คงรูปอยู่ไม่ได้ มันก็กระจายไป ส่วนกิจกรรมดี ธรรมะที่ติดอยู่กับ วิญญาณ มันก็กระจายไปกับรูปปรมาณู คงเหลือแต่ความว่างที่คั่นช่องว่างของรูปปรมาณูทุก ๆ ช่อง ฉะนั้น โดยปราศจากรูปปรมาณู ความว่างนั้นจึงบริสุทธิ์และสว่าง รวมเข้ากับ ความว่าง บริสุทธิ์ สว่าง ของจักรวาลเดิม เข้าเป็นหนึ่ง เรียกว่านิพพาน

เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์สร้างชีวิตพระพุทธศาสนา ให้ก่อเกิด เป็นชีวิตอย่างบริบูรณ์ดังพระประสงค์แล้ว พระพุทธองค์จึงได้ละวิภวตัณหา นั้น เสด็จสู่อุณาภิ เสดสนิพพาน คือเป็นผู้หมดสิ้นทุกตัณหา เป็นผู้ดับรอบ โดยลักษณะอาการแห่งอุณาภิเสดสนิพพาน ของพระพุทธองค์ก็คือ ลำดับแรก ก็ทรงเจริญญาณถึงสนิทเข้าไปจนถึงสัญญาเวทิตนินโรธ หมายความว่า เข้าไปดับลึกสุดอยู่เหนืออรุณมาน

ในวาระแรกนั้น พระองค์ยังไม่ได้ดับขันธต่างๆ ให้สิ้นสนิทเป็นเด็ดขาดแต่อย่างใด ยังเพียงเข้าไปเพื่อทรงกระบวนกรแห่งการสู่นิพพาน หรือนิโรธ เป็นครั้งสุดท้ายแห่งชีวิต พุดง่าย ๆ ก็คือสิ่งที่พระองค์ได้สร้าง ได้พากเพียรก่อเป็นทาง เป็นแบบอย่างไว้ เป็นครั้งสุดท้ายเสียหน่อย ซึ่งเรียกได้ว่าสิ่งอันเกิดมาจากที่พระองค์ได้ยอมอยู่กับฐิติทุกข์ อันเป็นฐิติทุกข์ที่มนุษย์ธรรมดาผู้มี จิตหยาบเกินกว่าจะสัมผัสมันว่าเป็นทุกข์

และกระบวนกรกระทำจิตตนให้ถึงซึ่งสัญญาเวทิตนินโรธนี้ นั่น เป็นกระบวนกร ที่พระอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้า พระผู้เป็นยอดแห่งศาสดาใน โลกเท่านั้นที่ทรงค้นพบ ทรงนำมาตีแผ่เผยแจ้งออกสู่สัตว์โลกให้พึงปฏิบัติตาม เมื่อทรงสิ่งซึ่งสุดท้ายนี้แล้ว จึงได้ถอยกลับมาสู่ภาวะ ตันคือปฐมฌาน แล้วจึงได้ตัดสินพระทัยสุดท้ายเสด็จดับขันธต่างๆ ไปทีละขันธ วิญญาณขันธใน ชีวิตและร่างกายนั้น ได้ดับไปเสียตั้งแต่ก่อนจะเข้าสู่ปฐมฌานนานแล้ว เพราะต้องดับสังขารขันธ และสังขารธรรมชั้นแรกเสียก่อน วิญญาณขันธจึงได้ดับ ดังนั้น จึงไม่มีเชื้อใดเหลืออยู่แห่งวิญญาณ ขันธที่หยาบนั้น

พระองค์เริ่มดับสังขารขั้นหรือสังขารธรรมชั้นใน อันจะส่งผลให้ก่อเกิด
วิภาตคณาได้แล้วขั้นหนึ่งเสียก่อน จึงได้เลื่อนขึ้นสู่ทุติยฌาน แล้วจึงดับสัญญาขั้นเลื่อนขึ้นสู่ตติย
ฌาน เมื่อพระองค์ดับสังขารขั้นหรือสังขารธรรมชั้นในสุดอีกที ก็เป็นอันเลื่อนขึ้นสู่จตุตถฌาน
คงมีแต่เวทนาขั้นสุดท้ายแห่งชีวิต นั่นคือ ลักษณะอาการแห่งขั้นสุดท้ายของการจะดับสิ้น ไม่
เหลือ

เมื่อพระองค์ดับสังขารขั้นหรือสังขารธรรมใหญ่สุดท้ายที่มีอยู่ทั้งสิ้นแล้ว ก็มาดับ
เวทนาขั้น อันเป็นจิตขั้น หรือนามขั้นที่มีจิตส่วนใน คืออวิชชาเสียก่อน แล้วจึงได้ออกจาก
จตุตถฌาน พร้อมกับมาดับจิตขั้นหรือนามขั้นสุดท้ายจริงๆ ของพระองค์เสียลงเพียงนั้น

นี่ พระองค์เข้าสู่นิพพานอยู่ตรงนี้ นั่นคือพระองค์ดับเวทนาขั้นในภาวะจิตตื่น
หรือวิถิจิตอันเป็นปรกติของมนุษย์ ครอบพร้อมทั้งสติและสัมปชัญญะ ไม่ได้ถูกภาวะอื่นใดครอบงำ
เป็นภาวะจงใจ ไม่ได้ถูกภาวะใดครอบคลุมอำพรางให้หลงไหลใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นภาวะแห่งตนเอง
อย่างบริบูรณ์

เมื่อเวทนาขั้นสุดท้ายแท้ๆ จริงๆ ได้ถูกทำลายลงอย่างสนิท จึงเป็นผู้บริสุทธิ์ หหมด
สิ้นแล้วซึ่งสังขารธรรม และหมดเชื้อจิตขั้นหรือนามขั้นทั้งปวงใดๆ ในพระองค์ท่าน ไม่มีเหลือ
คงทิ้งแต่รูปขั้นอันจะมีชีวิตนั้นไม่ได้แน่ เพราะรูปไม่ใช่ชีวิต หากสิ้นนามเสียแล้วก็คือแท่ง ก็คือ
ก้อนวัตถุหนึ่งนั้นเท่านั้นเอง

นั่นแล คือ ลำดับฌาน ที่พระอนุรุธเถระเจ้าได้นำมานิจิตเข้าไปดู เป็นวิธีการดับ
โดยแท้ ดับโดยตรง โดยพระองค์เป็นผู้ดับเองเสียด้วย

คำสอนของพุทธะทั้งหมดในวัฏฏ์นี้ ก็คือการเพาะให้พุทธจิตนั้นผลิออกมาให้เรา
ปรากฏเห็นเท่านั้นเอง เพียงแต่เราทำให้มันว่างจากความคิดปรุงแต่งต่างๆ ซึ่งล้วนแต่เข้าไปสู่การ
เกิดและการดับอยู่ตลอดเวลา และนำไปสู่ความทุกข์เดือดร้อนใจของสัตว์โลก และโลกอื่นไปจริงๆ
เท่านั้น เราก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมียธิปฏิบัติเพื่อการตรัสรู้และหาทางออกทั้งหลายทั้งสิ้นเลย

คำสอนของพุทธะทั้งหมดมีวัตถุประสงค์ข้อนี้เพียงข้อเดียว คือพาพวกเราข้ามขึ้น
ให้พ้นเสียจากภูมิแห่งความคิด บัดนี้ถ้าเรียดความคิด หรือหยุดความคิดของเราได้สำเร็จแล้ว
ประโยชน์อะไรด้วยธรรมทั้งหลายที่พุทธะได้สอนไว้ มันหมายถึงสามารถปฏิบัติจนหยุดคิดของ
ความคิดปรุงแต่งต่างๆ เสียได้ ไม่มีอะไรสามารถปรุงให้จิตคิดไปตามอำนาจกิเลสตัณหาได้อีก
ต่อไป เป็นจิตที่ว่างจากสิ่งปรุงแต่งและความคิดทั้งปวง นั่นแหละเป็นตัวธรรม หรือพุทธะ หรือ
ธรรมชาติเดิมแท้ที่อยู่ในความเป็นเช่นนั้น เพราะเรานั้น ถ้าเราสามารถทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งแล้ว
คำพูดของมนุษย์ไม่สามารถหว่านล้อม หรือเปิดเผยมันได้ ความตรัสรู้คือความไม่มีอะไรให้ระลึก
ถึง ผู้ถึงได้ก็ไม่พูดแล้ว ไม่พูดว่าเขารู้อะไร เพราะสิ่งนี้มีมันอยู่นือคำพูด.

ฉะนั้น “วิญญูณปรมาณู” เป็นธาตุประกอบส่วนหนึ่งในธรรมชาติ และมีสถานะเป็น “สามัญญลักษณะในจักรวาล” นั่นเอง อย่าลืมว่า ความรู้ทั้งหลายเกิดขึ้นจากการกระทบกันระหว่าง “อินทรีย์ ๖” กับ “อารมณ์ ๖” มารวมกัน กลายเป็นความรู้แจ้ง [วิญญูณ ๖] คือ “ดวงจิต” สะสมเป็นประสบการณ์ คือ “สัญญา ๖” [เจตสิก = เวทนา-สัญญา-สังขาร] ส่วน “รูป” นั้น เป็นฝ่ายรูปธรรม แต่แสดงคุณลักษณะเป็นสภาวะธรรมของสภาวะแห่งจิตในวิปัสสนาภูมิ และกระบวนการประมวลปัญญาเป็นการกำหนดรู้จิตวิญญูณที่แปรปรวนเปลี่ยนไป เพราะฉะนั้น การเจริญภาวนากรรมฐานนั้น ก็คือ การกำหนดจิตตามพิจารณาหรือมนสิการจิตโดยอาการแห่งอารมณ์หรือลักษณะ [ฉานกับญาณ] เมื่อเข้าใจธรรมชาติอันเป็นสามัญญลักษณะของนามรูปโดยไตรลักษณ์ได้ การถอนความยึดมั่นในขั้น ๕ ทั้งหลายนั้น ก็ยอมทำได้โดยง่าย [อนัตตานุปีสสนา]

ดังนั้น ความรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมทั้งปวงนั้น ทำให้เข้าใจอย่างถูกต้องในสรรพสิ่งทั้งหลายแห่งโลกทั้ง ๓ ได้แก่ (๑) **สังขารโลก** (๒) **สัตว์โลก** (๓) **โอกาสโลก-จักรวาล** ผู้เป็นพระอรียเจ้าหรือพระอรหันต์นั้น ต้องเป็นผู้รู้แจ้งโลกทั้งหมดดังกล่าวนี้ รวมทั้งชีวิตที่จะเป็นไปด้วย นั่นคือ “อุปาทานขั้น ๕ เป็นทุกข์” โดยอริยสังขารธรรม [ทุกข์-สมุทัย-นิโรธ-มรรค] นอกจากนี้ การเป็นผู้มีปัญญาแตกฉานด้วย “**ปฐิสัมภิตา ๔-จตุปฐิสัมภิตาญาณ**” นั้น เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งยวด นอกเหนือจาก (๑) ผู้บรรลุดูธรรมด้วยวิปัสสนาล้วน-**สุกขวิปัสสโก** (๒) ผู้บรรลुวิชา **๓-เทวิสุโข** และ (๓) ผู้บรรลुอภิญญา **๖-ฉพภิญโญ** กล่าวคือ พระอรหันต์นั้นเป็นผู้มีปัญญาแตกฉานใน ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) **อรรถปฐิสัมภิตา** (๒) **ธัมมปฐิสัมภิตา** (๓) **นิรุตติปฐิสัมภิตา** (๔) **ปฐิภาณปฐิสัมภิตา** ข้อแรกนั้น คือ “ปัญญาเห็นธรรม” ส่วนข้อสองนั้น “ปัญญาดรฺสรัฐธรรมนูญ” ส่วนสองข้อหลังนั้น เป็นปัญญาในการสื่อสารและคัดแปลต่อยอดให้ไพบุลย์ยิ่งขึ้นไป

ฉะนั้น การฝึกอบรมจิต จึงเป็นเรื่องยิ่งยวด ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับการฝึกอบรมปัญญา [สมณะกับวิปัสสนา = ฉานกับญาณ] จิตกับเจตสิกนั้น ย่อเป็นศูนย์กลางของจักรวาลหรือสรรพสิ่งทั้งหลาย รูปกับอุปาทายรูปนั้น ย่อมแปรปรวนเป็นทุกข์ไปตามจิตกับเจตสิก ซึ่งเป็นความรู้แจ้ง [วิชา] และการหยั่งรู้ [ญาณ] ที่เกิดขึ้นกับจิตวิญญูณเท่านั้น นั่นคือ “**สติสัมปชัญญะ**” หรือ “**สติปัญญา**” ที่เกิดจากการเจริญธรรมใน “**โพธิปักกยธรรม ๓๗**” [สติปัญญา ๔-สัมมปฺปธาน ๔-อิทธิบาท ๔-อินทรีย์ ๕-พลัง ๕-โพชฌงค์ ๗-มรรคมีองค์ ๘] จนกลายเป็นองค์ประกอบในวิปัสสนาภูมิ คือ ปรึกษาหยั่งรู้เห็นแจ้งตามเป็นจริงในปัญญาญาณต่างๆ ที่เรียกว่า “**ยถาภูตญาณทัสสนะ**” จนสามารถหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งหลายได้ด้วย “**อาสวักขยญาณ**” [ความตรัสรู้มีอาการ ๖๔] ที่เรียกว่า “**สัมโพธิญาณ**” นั่นเอง กล่าวโดยสรุป คือ ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสภาวะธรรมแห่งปรมัตถ์ที่จะที่เกิดดับอยู่ในใจ การกำหนดรู้ด้วย “**ญาณทัสสนะ**” ในสภาวะธรรมทั้งหลายนั้น คือ การรู้เห็นและเข้าใจสภาวะธรรมนั้นๆ ที่อาศัยกันเกิดดับขึ้นในใจ การตัดสินใจสรรพสิ่งต่างๆ [สภาวะธรรม] ด้วยประสาทสัมผัส ๕ อย่างนั้น [แนวคิดเชิงประสบการณ์นิยมด้วยการสังเกตตามหลักฐานที่พิสูจน์ได้-

Empiricism] จึงไม่ใช่ประสบการณ์อย่างแท้จริง ที่เกี่ยวกับสภาวะแห่งจิตในขณะนั้น ยังเป็นจิตไม่ปราศจาก
นิเวศใดๆ ทั้งสิ้น.

